

Totuus on saksalaiselle **Martin Heideggerille** (1889-1976) koko hänen filosofiansa keskeisimpiä kysymyksiä. Kärjistetysti koko Heideggerin mittavan tuotannon läpi nousee esiin vain kaksi kysymystä: kysymys olemisesta ja kysymys totuudesta. Lisäksi nämä kaksi kysymystä liittyvät olennaisesti yhteen.

Heideggerin kysymysten taustalla vaikutti viime vuosisadan lopun idealismi-realismi kiista ja edelleen vuosisatamme alkuun ulottuva keskustelu inhimillisen tietokyvyn luonteesta ja toden tiedon mahdollisuudesta. Keskusteluun osallistui myös Heideggerin opettaja, fenomenologian perustajaksi kutsuttu **Edmund Husserl** (1859-1938), joka pyrki välittämään idealismin ja realismin vastakkainasettelun intentionaalisuuden käsitteellään, jota Heidegger piti edelleen liian kaksinaimaisena.

Kysymys oli siis siitä, miten subjekti saa tietoa objektista. Idealismi johti skeptiseen relativismiin, jossa objekti alistetaan subjektin ajattelukykyyn ja realismi universaaliin objektivismiin, jossa inhimillisen tietokyvyn ajallisuudelle ja paikallisuudelle ei anneta sijaa. Heidegger katsoi, että välittävä tekijä löytyisi ihmisen olemassaolosta, tasolta, jossa ihminen maailmassa ollessaan rakentaa itseään ja maailmaansa, tasolta jossa hänen tietosuhteensa muodostuu. Tämä taso on ontologian taso ja kysymys olemisesta.

Heidegger huomaa, että **Aristoteles** oli jo tulkinnut totuuden liittyvän tähän olemisen kysymykseen, jota hän nyt systemaattisesti ryhtyy tarkastelemaan.

Perinteisen totuuskäsityksen kritiikki

Heidegger ryhtyy aluksi purkamaan subjekti-objekti-suhteen mukanaan tuomaa perinteistä totuuskäsitystä, joka on esitettävissä kahdessa pääteesissä¹: 1) Totuuden "paikka" on lause (propositio). 2) Totuuden olemus on lauseen yhtäpitävyydessä objektin kanssa.

Tämä totuuskäsitys on ollut vallalla nykypäiviin asti ilman vakavia vasta-argumentteja. Se hyväksyttiin keskiajalla monien teologien ja filosofien keskuudessa, **René Descartes** ja **Immanuel Kant** allekirjoittivat sen ja nykyfilosofiassa se tunnetaan korrespondenssiperiaatteena. Kysymys totuudesta on näin kysymys suhteesta, joka yhdistymisen periaatteen mukaan muodostuu inhimillisen intellektin tiedon ja sen kohteena olevan objektin välisen suhteen yhdenmukaisuudessa (lat. *adaequatio intellectus ad rem*). Tietoani on siis vastattava jokin todellinen olio tai asiointila, jotta tietoni ja lausumani oliosta tai asiointilasta olisi tosi. Olen-naista on, että tosi tietoni manifestoituu predikatiivisessa tapahtumassa. Tietoa ja nimenomaan totta tietoa ei ole ilman, että se on artikuloitu, lausuttu väitteenä.

Heidegger myöntää periaatteessa tämän perinteisen totuuskäsityksen oikeellisuuden, mutta pitää sitä liian

formaalina ja esittää sen sisältävän joitakin ongelmia.

Heidegger päätyy nyt kysymään mitä tarkoitetaan yhtäpitävyydellä. Propositio, joka väittää jotakin maailmasta asettuu yhtäpitävyyteen maailman kanssa. Mutta miten? Se ei voi tulla identtiseksi maailman kanssa. Vuoden 1930 luennossa *Vom Wesen der Wahrheit* Heidegger esittää esimerkkinä lauseen "kolikko on metallista". Tämä lause väittää jotakin aineellisesta oliosta, mutta ei itse ole aineellista. Kolikko on pyöreä, mutta lauseella ei ole mitään tekemistä tilallisuuden kanssa. Kolikolla voi ostaa jotakin, mutta lause ei ole maksuväline.²

Miten vastaavuus sitten toimii? Heidegger esittää, että vastaavuus on mahdollista ainoastaan representaationa (*Vorstellung*). Tämä merkitsee sitä, että tietokykymme asettaa tietämisen voimasta eteensä objektiksi. Näin meillä on tietokykymme kohteesta tietty mielikuva tai käsitys, joista äärimmäisinä esimerkkeinä ovat idealisoidut ajatuskokeet. Tämä asetelma on subjekti-objekti-suhteen perusta.

Subjekti-objekti-suhteen yhtenä ongelmana on, että kun ihminen on perinteisesti rajattu tietoa kerääväksi subjektiksi, joka ikään kuin maailmasta irrallaan olevana tarkastelee maailmaa ja tekee siinä tarvittavia muutoksia, niin tuloksena on ollut maailmasta riippumaton, kaikkivoipa, universaali ja itsერიittonen sielu. Tällainen "leibnizilainen monadi" on luonut oman tiedonmaailmansa itsensä ja todellisuuden väliin.

Toisena ongelmana on, että kun objekti otetaan tietyllä tavalla haltuun, esimerkiksi luonto energiavara-
raston tai kulttuurin rakennusaineena, sitä luonnollisesti ei nähdä koko maapallon tulevaisuuteen vaikuttavana kokonaisuutena. Luonnon hyötykäyttö on rajannut luonnon tietynlaiseksi ja samalla unohtanut sen kokonaisuutena, jossa ja jota mekin olemme.

Totuus paljastumisena

Heidegger päätyy nyt hylkäämään totuuden käsittelemisen yhtäpitävyytenä ja suhteena. Hän huomaa nimittäin, että väitelause toimii myös aivan muulla tavoin kuin representoimalla objektin subjektin eteen.

Heidegger tarkastelee lausetta "Kuva seinällä on vinnossa". Missä mielessä tämä lause on tosi?

"Lause on tosi, tarkoittaa: se paljastaa olevan itsensä. Se sanoo, se osoittaa, se "antaa nähdä" (*apophasis*) olevan paljastuneisuudessaan. Lauseen *oleminen totena* (totuus) pitää ymmärtää *paljastuneena olemisena*. Totuudella ei siis ole mitään yhtäpitävyyden rakennetta tietoisuuden ja objektin välillä siinä mielessä, että kysymys on olevasta (subjekti) ja toisesta olevasta (objekti) yhtäläisyytenä."³

HEIDEGGER JA TOTUUS PALJASTUMISENA

Reijo Kupiainen

Lause "Kuva seinällä on vinossa" vain paljastaa sen tosiasian, että kuva on vinossa. Tämän huomion sisältö on melko triviaali. Kysymys ei ole subjektin ja objektin suhteesta, jossa tarvittaisiin yhtäpitävyyttä vaan hyvin yksinkertaisesta huomioista, joka koskee tiettyä ilmiötä.

Heidegger viittaa totuutta tarkoittavaan kreikankieliseen termiin *aletheia*, joka tarkoittaa paljastunutta (saks. *Unverborgen*), ei enää peitettyä (*a-léthe, Un-verborgen*).

Aletheia ei voi käsittää yhdistymisen periaatteeksi vaan tavaksi, jolla todellisuus tulee ilmi ja vasta toisijaisesti tavaksi, jolla se on ilmaistu. Ennen kuin voin lausua väitteen jostakin asiasta tai olevasta, on tämän asian tai olevan oltava minulle ensin paljastunut. Jotta voin sanoa "Kuva seinällä on vinossa", minun on yksinkertaisesti huomattava, että kuva on vinossa. Totuus liittyy juuri tähän "paljastukseen", siihen, että tämä tosiasia, "totena oleminen" on paljastunut minulle.

Maailmassa oleminen

Ennen kaikkea paljastuminen on pakotonta. Kysymys ei ole enää subjektista lähtevästä representaatiosta vaan todellisuuteen itseensä liittyvästä ilmitulemisesta, tavasta, jolla todellisuus paljastaa itse itsensä. Tämä liittyy läheisesti ihmisen maailmassa olemiseen. Heideggerin mukaan totuus paljastumisena on mahdollista vain maailmassa olemisen kautta.⁴

Nyt totuus ja oleminen nähdään yhdessä. Ihmisen oleminen on maailmassa olemista yhdessä kakkien muiden olevaisten kanssa, olevaisten, joita siis luonnehtii ennen kaikkea se, että ne ovat. Maailmassa oleminen perustuu Heideggerin ihmiskäsitykseen ihmisestä elimellisenä osana maailmaa. Ihminen on yhtä kaiken todellisuuden kanssa, ei taivaissa leijaileva sielu ja irrallinen subjekti. Ihminen voi ymmärtää maailmaa vain osana maailmaa, joka tarjoaa tälle ymmärrykselle tietynlaisen taustan.

Tätä taustaa vasten ymmärrän esimerkiksi vasaran funktion ja tiedän mikä vasara on. (Vasara on yksi Heideggerin lempiesimerkeistä.) Vasara sinänsä on täysin käsittämätön esine. Jos marsilaiset olisivat kädettömiä ja joutuisivat tekemisiin vasaran kanssa, tietäisivätkö he heti mikä vasara on ja mihin sitä käytetään? Oletan, vähättelemättä heidän älyään, että tuskin. Ihmisen ollessa tällä maapallolla tietynlaisissa olosuhteissa, tietynrakenteisena ja tietynlaisella tietoisuudella varustettuna, hän on oppinut käyttämään kättä pidempää, myös vasaraa. Sukupolvien ajan ihmiset (varsinkin länsimaalaiset) ovat kasvaneet maailmassa, johon vasara kuuluu ja jonka käyttöön he ovat oppineet. Jo pikkulapsi oppii käyttämään vasaraa ja tunnistamaan sen hakatessaan muovivasaralla vanhempiensa polvilumpioita.

Vasara ikään kuin on ennen meitä. Sen oleminen yhdessä muiden esineiden, olioiden ja meidän itsemme kanssa on merkitysyhteys, jossa tunnistamme vasaran vasaraksi ja tiedämme mitä sillä tehdään. Vasara paljastuu vain olemisessaan, siinä että se on. Samalla tavalla ymmärrän kuvan olevan vinossa ja sen, mitä vinossa oleminen ylipäätään tarkoittaa. Samoin maailma kokonaisuudessaan tulee tietomme kohteeksi, herättää kysymyksiä, uteliaisuuttamme, filosofisen perusvireemme ja tieteenme.

Kielen paljastava voima

Me toimimme maailmassa hyvin paljon myös kielen tasolla, mikä paljolti liittyy myös mahdollisuuksiimme ymmärtää toisiamme. Totuus ei ole tässä suinkaan kielestä riippumaton tekijä, vaikka kysymys ei enää ole kielen ja todellisuuden suhteesta.

Kielellä on nyt erityinen ja keskeinen asema totuuden kysymyksessä. Tämä kielen asema liittyy läheisesti maailmassa olemiseen ja ihmisten yhdessä olemiseen.

Kieli ei ole Heideggerille väline, jolla osoitetaan jotakin asiaintilaa tai olevaa ja jonka kautta kieli saa merkityksensä. Totuus ei ala kielestä, jota vertaillaan asiintilaan ja jonka nojalla päätetään oliko jokin lause tosi tai epätosi.

Heideggerille ihminen on jo kielessä yhtäläillä kuin maailmassa. Ihminen elää merkityksellisessä maailmassa, jossa kaikki on merkityksellisessä suhteessa häneen. Tässä mielessä kieli on Heideggerille enemmän kuin vain puhuttu ja kirjoitettu kielemme. Kieli liittyy juuri merkityksellisyyteen, jossa maailma olioineen tulee artikuloituksi tavalla tai toisella. Sellainen ilmaus kuin "Tämä maalaus puhuttelee minua" kertoo jotakin tästä kielen ja merkityksellisyyden nivoutumisesta. Maalaus on siinä mielessä kieltä, että se puhuttelee ja samalla artikoloituu merkityksellisenä. Puhe ja lauseet ovat kielen yksi erikoistapaus, eivät koko kieli.

Ihminen on kielen laajassa merkityksessä puhuva olento, jota maailma jatkuvasti puhuttelee. Näin ihminen on kielessä, eikä vain käytä kieltä välineenä. Ihminen on jatkuvassa dialogissa maailman kanssa eikä vain itse aktiivisena. Nimenomaan tässä vastavuoroisessa dialogissa maailma, oleva ja oliot paljastuvat. Heidegger sanookin⁵, että puhuminen tarkoittaa: "antaa paljastua".

Totuus asettuu kieleen tässä "antaa paljastua" mielessä. Niinpä sanoessani, että "taulu on vinossa", minä yksinkertaisesti paljastan tämän tosiasian puhutussa kielessä samalla kun olen huomannut taulun olevan vinossa. Ehkä maalaus puhuttelee minua juuri siinä mielessä, että se on vinossa. Kysymys ei ylipäätään ole lauseeni ja taulun suhteesta vaan tämän tosiasian ilmaantumisenesta ja paljastumisesta.

Totuus ja sosiaalisuus

Kieli ja merkityksellisyys ovat paljolti intersubjektiivisuutemme takuita, sen takuita, että ymmärrämme toinen toisiamme. Mutta kieli on aina ennen meitä. Me olemme ikään kuin heitettyjä kieleen ja maailmaan. Tätä maailmaamme määrittää pitkälti ihmisten yhteinen todellisuus, maailma ihmisten keskellä. Synnytyämme kasvamme aina jossakin kulttuurissa yhdessä muiden ihmisten kanssa. Suhteemme maailmaan muodostuu tässä merkitysyhteydessä. Opin tuntemaan vasaran ja kaiken siihen liittyvän työkalujen ja materiaalien "verkoston" toimimalla sosiaalisessa yhteisössä, jossa vasaraa jo käytetään.

Maailmassa oleminen ei ole vain tiettyjen luonnonlain omaisten ehtojen alla olemista (etten esimerkiksi leiju ja että kesä on erilainen kuin talvi) ja biologisten yms. ehtojen rajaamaa vaan myös yhdessä olemista. Minä jaan maailmani muiden ihmisten kanssa, olen yhdessä muiden kanssa, vaikka ketään ei konkreettisesti olisikaan läsnä. Muut ihmiset ovat aina toimin-

nassani mukana, suhteessani maailmaan.

Toiset ihmiset liittyvät olennaisesti maailman ja minun rakentumiseeni, maailman ja minun konstituutioon. He ovat mukana merkitysyhteydessä, jossa käsitykseni maailmasta muodostuu.

Totuudella on näin aina oma sosiaalinen kontekstinsa, joka antaa tietyn liikumavapauden. Universaalia totuutta ei ole, mutta silti kysymys ei ole relatiivisuudesta, koska kysymys on juuri yhdessä olemisesta ja maailmassa olemisesta, jotka antavat tietyn paikan jokaiselle yksilölle ja kulttuurille.

Totuuden olemukseen kuuluu näin ollen kolme tasoa: 1) Totuus vaatii maailman näkyäkseen. 2) Kieli paljastaa totuuden. 3) Totuus liittyy sosiaaliseen toimintaan. Näillä kolmella tasolla Heideggerin totuuskäsitys eroaa perinteisestä totuuskäsityksestä.

Filosofia totuuden tieteenä

“Filosofia on alusta asti asettanut totuuden yhteen olemisen kanssa.”⁶ Tämä on siis se lähtökohta, johon Heidegger pyrkii filosofian palauttamaan. Heidegger hylkää totuuden suhdekäsittelynä ja näkee totuuden paljastumisena, joka toteutuu kolmella tasolla: maailma, kieli ja sosiaalinen todellisuus. Missä mielessä filosofia nyt on tiedettä totuudesta?

Filosofia perinteisesti eroaa arkikokemuksesta ja Heidegger muistuttaakin luennoissaan *Wom Wesen der Wahrheit*, että perinteisesti filosofia ja terve järki asetuvat vastakkain. Mutta Heideggerin käsitys tästä vastakkainasettelusta on, että se on tapahtunut filosofian sisällä. Terve järki kuuluu tässä tapauksessa sellaisen filosofian piiriin, joka on saanut alkunsa sofismina, joka “vetoaa kiistämättömän olevan epäilemättömyyteen ja osoittaa jokaisen ajattelevan kysymyksen hyökkäykseksi tervettä järkeä ja sen onnetonta ärtyisyyttä vastaan”⁷.

Tervejärkisyys sofismina on rakentanut valmiin maailman, jossa tietyt kysymykset ovat tarpeettomia. Tällaista tilaa on myöhemmin kuvailtu totaliteettina, jossa koko maailma on asetettu rajatun maailman kuvan sisälle riippumatta siitä, sopiiko jokin ilmiö kyseiseen maailmankuvaan ja muottiin ollenkaan. Tämä rajaaminen ja kehystetyn totaliteetin ehdottomuus ja yksioikoisuus on maailman pakottamista subjektin alle, sanalla sanoen totuuden, pakottoman paljastumisen unohtamista.

Heidegger kuvailee⁸ tätä tilaa ja siitä vapautumista **Platonin** luolavertauksen avulla. Luolavertauksessa luolassa olevat vangit näkevät luolan perällä vain varjoja, jotka muodostuvat heidän takanaan suoritettusta puuhailusta, jonka luolassa oleva valo heijastaa. Vankien koko maailma on noissa varjoissa. Tämä maailma on sellaisena paljastunut ja siis tosi siinä maailmassa, siinä merkitysyhteydessä ja siinä sosiaalisessa yhdessäolossa, jota he toteuttavat. Tällaisena vankien maailma on yksiulotteinen totaliteetti, kokonainen maailma, jossa ei tehdä eroa itseyden ja toiseuden välillä, ei varjojen ja varjojen aiheuttajan välillä, pimeyden ja valon välillä.

Platonin luolavertauksessa vangit vapautetaan. Heidegger tulkitsee luolavertauksella niin, että kysymys on nyt enemmän todesta, enemmän paljastumisesta. Totuudella voi siis olla asteita, jotka merkitsevät paljastumisen tapaa, ei sen määrää. Totuus ei ole joka

suhteessa muuttumaton ja universaali vaan jokaisella totuudella on aikansa.

Totuus tulee nyt esille suhteessa varjoihin. Tällä tasolla vangit tulevat tietoisiksi itsestään ja toisista, erottavat itsensä ja varjonsa, valon ja pimeyden. Vanki tulee nyt tietoisiksi laajemmasta horisontista ja asetuu maailmaan tiettyksi paikaksi ja näkökulmaksi, yksilöksi, joka elää yhdessä muiden kanssa.

Vapautumisessa maailma muuttuu suhteelliseksi ja vapautettu näkee, että oleva voi paljastua eri muodoissa eri aikoina, eri historiallisina välähdyksinä, jotka eivät muodosta totaliteetteja.

Eri paljastumiset ja välähdykset viittaavat kuitenkin yhteen ja samaan: paljastumisen prosessiin ja siinä mielessä totuuden olemukseen tällaisena prosessina. Kolmas askel luolavertauksessa koskee tätä prosessia, kaikkein tosinta, totuutta itseään.

Heideggerille filosofia on luolavertauksen tie kohti paljastumisen prosessia, joka aukeaa totuuden ja olemisen kysymisestä. Totuuden ylimmällä portaalla kulkija luottaa ajattelemisensa ja puhumisensa paljastavan voimaan niiden lukuisten metodien ja teorian suomien apuvoimien sijasta, jotka ohjaavat totaliteettien rakentamiseen. Keskeisintä on jatkuva totuuden tapahtuminen ja jatkuva totuuden etsiminen, jossa näkökulmat vaihtelevat. Kysymys ei ole mistään universaalista totuudesta. Totuuden tien kulkija on päinvastoin jatkuva totaliteettien purkaja, jatkuvasti liikkeessä ja tiellä oleva nomadi (ei siis monadi), jonka Heideggerin mukaan pitää kokea “paljastumisen väri-semätön ydin”⁹, itse paljastumisen prosessi.

Viitteet

1. SZ, s. 214.
2. Wm, s. 180-181.
3. SZ, s. 218-219.
4. SZ, s. 219.
5. US, s. 200.
6. SZ, s. 212.
7. Wm, s. 196.
8. Platonin luolavertauksista Heidegger käsittelee Freiburgissa talvella 1931/32 pitämässään luennoissa, jotka on julkaistu otsikolla *Vom Wesen der Wahrheit, zu Platons Höhlengleichnis und Theätet*. (Gesamtausgabe, Band 34)
9. Katso SD, s. 75.

Kirjallisuus

Martin Heideggerin esseet, esseekokoelmat ja teokset:

- SZ: *Sein und Zeit* (1927). Max Niemeyer, Tübingen 1986.
 US: *Unterwegs zur Sprache* (1957). Neske, Pfullingen 1990.
 Wm: *Wegmarken* (1967). Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1978.
 SD: *Zur Sache des Denkens* (1969). Max Niemeyer, Tübingen 1988.
Vom Wesen der Wahrheit. Gesamtausgabe Band 34. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1988.